

УДК 343.537+343.72

Проскурняк Ігор Георгійович –
здобувач наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх
справ

ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Здійснено аналіз накопиченого досвіду зарубіжних країн щодо запобігання шахрайству у сфері інвестиційної діяльності. У контексті інтеграції економічних відносин України у світове господарство розкрито особливості запобігання шахрайству в країнах Європи та США.

Ключові слова: шахрайство; інвестиційна діяльність; запобігання; зарубіжний досвід.

Україна є наріжним каменем, що єднає Схід і Захід. Європейська інтеграція для нашої держави є «не входженням, а поверненням до Європи, оскільки Україна завжди була і є невід'ємною складовою цього континенту» [1].

Водночас шлях України до Європейського Союзу (ЄС) буде нелегким і тривалим. Ключовими перепонами слід уважати політично-законодавчий аспект, а також проблему кадрового забезпечення. В Україні навряд чи набереться достатня кількість фахівців, здатних стратегічно мислити й обстоювати національні інтереси. До того ж, бракує «європейського стилю (передусім відкритості, прозорості, професійності та відповідальності за дії євроінтеграторів)» [2, с. 273; 3, с. 150].

Для України, яка прагне інтеграції в європейську спільноту, аналіз особливостей запобігання шахрайству у сфері інвестиційної діяльності є необхідним і своєчасним [4, с. 213], що зумовлює актуальність обраної теми.

Проблемним питанням злочинності у сфері інвестиційної діяльності приділяли увагу знані вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких В. Ю. Абрамов, Б. В. Волженкін, Л. Д. Гаухман, А. І. Долгова, С. Е. Каіржанова, В. Д. Ларічев, О. М. Литвак, С. В. Максимова, А. І. Ольшаний, В. М. Попович, В. П. Ревін, Л. М. Стрельбицька, Г. А. Тосунян, С. С. Чернявський та ін.

Метою статті є висвітлення ключових аспектів зарубіжного досвіду запобігання шахрайству у сфері інвестиційної діяльності, а також виявлення проблем і перспектив розвитку цього напрямку в Україні.

Наша держава з перших днів незалежності визнала залучення іноземного капіталу у вітчизняну економіку пріоритетом, намагаючись установити правила його залучення – правовий режим іноземного інвестування. Проте, на жаль, низка об'єктивних і суб'єктивних факторів, зокрема відсутність системного підходу під час формування інвестиційної політики України, зумовили те, що й донині відсутня чітка стратегія залучення капіталу, триває перманентний пошук оптимальних, взаємовигідних умов співпраці з інвесторами. У складних економічних умовах, у яких перебуває на цей час Україна, відбувається поступовий відтік інвестицій із країни. Так, згідно з інформацією Державної служби статистики України, протягом першого півріччя 2015 року в економіку України іноземні інвестори вклали 1042,4 млн дол. США, вилучивши водночас 351,3 млн дол. США. Зменшення акціонерного капіталу за рахунок переоцінки та втрат становить 3604 млн дол. США (зокрема за рахунок курсової різниці – 3539,3 млн дол. США). В абсолютних величинах обсяг залучених іноземних інвестицій станом на 1 липня 2015 р. становить 42851,3 млн дол. США, що більше ніж на 3 млрд дол. США менше за показник 2014 р. (45916 млн дол. США) та більше ніж на 15 млрд дол. США менше за показник 2013 р. (58156,9 дол. США). Ключовими факторами зменшення обсягу іноземних інвестицій є фінансово-економічна криза та девальвація гривні. Також на погіршення інвестиційного клімату України й вилучення інвесторами залученого капіталу суттєво вплинула анексія Криму Російською Федерацією та збройне протистояння на Сході України [5, с. 1].

Отже, питання створення сприятливих умов розвитку бізнес-клімату в Україні залишається одним із найактуальніших. Обсяг залучених із початку 2015 р. прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 1 липня 2015 р. становив 42851,3 млн дол. США (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції), тобто в розрахунку на одну особу населення – 1000,5 дол. США.

Протягом січня-червня 2015 р. в економіку України іноземні інвестори вклали 1042,4 млн дол. США та вилучили 351,3 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Зменшення вартості акціонерного капіталу за рахунок переоцінки, утрат і перекласифікації становило 3604 млн дол. США, зокрема за рахунок курсової різниці – 3539,3 млн дол. США.

У 2015 р. інвестиції надходили зі 133 країн світу. Так, із країн ЄС було внесено 33154,9 млн дол. США інвестицій (77,4 % від загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 9696,4 млн дол. США (22,6 %). До десятки головних країн-інвесторів, на які припадає понад 83 % від загального обсягу прямих інвестицій, належать: Кіпр – 12274,1 млн, Німеччина – 5489 млн, Нідерланди – 5108 млн, Російська Федерація – 2685,6 млн, Австрія – 2354,3 млн, Велика Британія – 1953,9 млн, Британські Віргінські Острови – 1872,6 млн, Франція – 1539,2 млн, Швейцарія – 1371,2 млн, Італія – 966,6 млн дол. США [6].

Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з України в економіку країн світу станом на 1 липня 2015 р. становив 6254,4 млн дол. США, зокрема в країни ЄС – 6015,4 млн (96,2 % від загального обсягу), в інші країни світу – 239 млн (3,8 %). Прямі інвестиції з України було здійснено до 46 країн світу, переважну частку яких було спрямовано до Кіпру (93 %). Вимоги українських прямих інвесторів за борговими інструментами до підприємств прямого інвестування за кордоном на 1 липня 2015 р. становили 218 млн дол. США. Загальний обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу та боргових інструментів) в економіку країн світу становив 6472,4 млн дол. США.

Протягом 2014–2015 рр. Уряд України вжив комплекс заходів зі створення якісно нових умов ведення бізнесу, що

мають забезпечити відновлення економіки України та її стабільний розвиток. Завдяки цьому в рейтингу Світового банку «Doing Business 2015» Україна за показником легкості ведення бізнесу посідає 96 місце серед 189 країн світу (у 2014 р. – 112 місце).

Нині в Україні створено правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство нашої держави визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні й організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

На території України відносно іноземних інвесторів застосовують національний режим інвестиційної діяльності, тобто йдеться про рівноправні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. Верховна Рада України підписала та ратифікувала міждержавні угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій із більше ніж 70 країнами світу.

Задля належної реалізації національних зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних пріоритетів, сприяння виходу українських експортерів на зовнішні ринки, захисту їх економічних і торговельних інтересів за кордоном і залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, з квітня 2013 р. при Міністерстві закордонних справ України функціонує Рада експортерів та інвесторів України.

З метою активізації діяльності щодо розвитку та реалізації інвестиційного потенціалу України, збільшення обсягу іноземних інвестицій, підтримання пріоритетних інвестиційних проєктів, поліпшення інвестиційного клімату в державі, забезпечення захисту прав інвесторів, сприяння ефективній взаємодії інвесторів із державними органами в грудні 2014 р. Указом Президента України було створено Національну інвестиційну раду.

У світовій практиці немає єдиної системи регулювання фінансового ринку – кожна країна розробляє та впроваджує власні підходи, що зазвичай ґрунтуються на адаптації світового досвіду до національної правової системи. Проблеми підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні перебувають у центрі уваги багатьох науковців. Здебільшого вона

зосереджена на аналізі підходів до вибору оптимальних шляхів розвитку регулювання й нагляду в банківській сфері.

Порушення фінансового законодавства в більшості європейських держав визнано злочинними в контексті актів міжнародного характеру. Зокрема, Конвенцією про захист фінансових інтересів ЄС (1995 р.) запропоновано включити до національних законів низку шахрайських деліктів «як невігідних для інтересів Європейського Союзу». Зокрема, у Рамковому рішенні Ради ЄС «Про боротьбу з шахрайством та підrobкою безготівкових платіжних засобів» (2001 р.) визначено, що кожна держава зобов'язана визнати злочином умисні діяння щодо банківських платіжних засобів [7, с. 220–226].

Завдяки рекомендаціям ЄС склади злочинних діянь проти фінансової системи в законодавстві європейських країн, як правило, ретельно структуровані. Наприклад, глава 21 «Винні діяння у сфері економіки» Кримінального кодексу (КК) Естонії включає розділи, що визначають систему фінансових злочинів, пов'язаних із господарською діяльністю, провадженням у справах про банкрутство, сплатою податків, легалізацією (відмиванням) коштів, обігом цінних паперів, забезпеченням вільної конкуренції. У главі 6 Особливої частини КК Болгарії окремо визначено злочини проти господарства, а в главі 7 – злочини проти фінансової системи. Ідентично структуровано відповідні розділи КК Бельгії, Іспанії, Литви, Польщі, Франції, Швейцарії та ін.

Водночас у законодавстві країн ЄС наявні певні розбіжності щодо визначення поняття та кваліфікації шахрайства.

Кримінально-правовий аналіз норм про відповідальність за шахрайство в КК ФРН дав змогу дійти висновку, що підґрунтям відповідних злочинів є обман. Здебільшого обман і шахрайство використовуються як синоніми. Зловживання довірою визнається самостійним майновим злочином. Відповідальність за незаконне заволодіння чужим майном та заподіяння майнової шкоди регламентовано відповідними розділами КК ФРН («Крадіжка та привласнення майна», «Розбій та вимагання», «Шахрайство та злочинне зловживання довірою»). За основною дефініцією шахрайство визначається як дія особи, яка з наміром здобути для себе або третьої особи протиправну майнову вигоду завдає

шкоди іншому шляхом уведення його в оману або підтримання в ньому помилкової думки, видаючи неправдиві факти за правду, перекручуючи або приховуючи реальні факти [8]. Законодавством ФРН передбачено такі різновиди шахрайства: комп'ютерне; одержання субсидій шляхом обману; обман із метою одержання завищеної суми страхової виплати; отримання іншої майнової вигоди шляхом обману; шахрайство, пов'язане з одержанням кредиту. Усі ці злочини підпадають під загальні ознаки фінансового шахрайства.

У розділі 25 «Про обман» (18 статей) та розділі 26 «Заподіяння майнової шкоди кредиторам або уповноваженим особам» КК Нідерландів не йдеться саме про шахрайство, оскільки останнє вважається різновидом обману. Окремо відповідальність передбачено за обман (шахрайство) у сфері державних поставок [9].

Прийнята в Нідерландах дефініція шахрайства є набагато ширшою, ніж застосована в КК. До кваліфікованих форм шахрайства належать, зокрема: обман страховика стосовно обставин, що пов'язані зі страховими відносинами, унаслідок чого укладено договір, який за інших обставин не було б укладено чи укладався б за іншими умовами; знищення чи пошкодження застрахованого майна з метою одержання незаконного доходу; обман покупця шляхом передачі йому іншого товару тощо. За даними правоохоронних органів Нідерландів, на території цієї країни серед шахрайств переважають випадки ухилення від сплати ПДВ під час торговельних операцій із різними видами товарів, передусім із мобільними телефонами та комп'ютерною технікою. Голландською поліцією викрито цілу схему ухилення від сплати ПДВ шляхом здійснення фіктивних імпортно-експортних операцій: за межами країни нібито купують мобільні телефони (без сплати ПДВ); телефони експортують до Нідерландів – до дрібних фірм-посередників, що не сплачують ПДВ; товар постачають до крупних фірм, якими керують організовані злочинні групи, після чого до відповідних інвойсів включають ПДВ (у розмірі 19 %); товар постачають до інших фірм, що, відповідно, експортують його з нульовою ставкою ПДВ.

Оборудка з одним і тим самим товаром може повторюватися декілька разів через певні проміжки часу. Іншим поширеним у Нідерландах виявом шахрайства є діяльність організованих злочинних груп щодо «збирання позик». Відповідні групи створюють легальні фірми, що позичають гроші в банках та інших фінансових установах. Головною метою злочинної діяльності є збір і привласнення якомога більшої суми грошей від третіх осіб [10].

Установлюючи відповідальність за окремі види шахрайства, КК Іспанії також перелічує лише способи обману та не містить чіткого законодавчого визначення поняття шахрайства. В Іспанії поширеним є шахрайство щодо заможних громадян розвинених країн (США, Саудівська Аравія, Канада, Японія) шляхом надсилання на їх адресу листів із неправдивою інформацією про отримання спадщини, виграш у лотерею, з проханням надати допомогу або з пропозицією здійснити інвестиції тощо. Особливістю цих злочинів є прохання до особи, стосовно якої вчиняють шахрайські дії, здійснити передоплату за надання тих чи інших послуг, сплатити податки за отримання спадку або лотерейного виграшу (спосіб під назвою «нігерійські листи»).

Шахрайство, згідно зі ст. 313–1 КК Франції, є обманом фізичної або юридичної особи шляхом використання вигаданих імені, посади або становища, зловживання справжніми посадою або становищем, використання інших обманних дій для того, щоб спонукати особу передати кошти, майно або документи зі шкодою для себе чи третіх осіб. Окрім шахрайства, КК Франції визначає «суміжні діяння», а саме: зловживання станом необізнаності або слабкості, неповноліття, безпорадним станом особи для того, щоб змусити потерпілого вчинити дію або бездіяльність, які для нього є надто не вигідними; дії, спрямовані на те, щоб під час публічних торгів за допомогою подарунків, обіцянок, змови або в інший спосіб усунути особу, яка набавляє ціну, або обмежити надбавку ціни чи кількість замовлень тощо.

Крім шахрайства, французьке законодавство про кримінальну відповідальність виокремлює злочини, пов'язані зі зловживанням довірою. Основний склад цього злочину (ст. 314–1) характеризується тим, що особа привласнює кошти, цінності або

будь-яке інше майно, які були їй ввірені та які вона прийняла за умов, що поверне або використає за призначенням.

До кваліфікованих видів шахрайства належать дії, учинені: представником влади або особою, яка тимчасово виконує відповідні функції; особою, яка незаконно діє як представник влади; особою, яка звертається за допомогою до населення з метою емісії цінних паперів або для збирання коштів задля надання гуманітарної чи іншої соціальної допомоги; особою, яка завдає шкоду беспорядному; організованою бандою [11].

Австрійське законодавство про кримінальну відповідальність значну увагу приділяє захисту прав кредиторів від шахрайських посягань. Зокрема, у § 156–163 КК Австрії йдеться про удавану неспроможність, заподіяння шкоди іншому кредитору, надання переваг одному кредитору на шкоду іншим, махінації під час здійснення нагляду за веденням справ у процесі примирення чи конкурсному провадженні. Другу групу шахрайств становлять злочини, пов'язані зі страхуванням, зловживанням повноваженнями щодо розпорядження чужим майном, нецільовим використанням субсидій. Третя група передбачає випадки лихварства, тобто використання скрутного становища, легковажності, непоінформованості, відхилень у розумовому розвитку іншої особи таким чином, щоб отримати для себе чи третьої особи майнову вигоду. Іграми «за ланцюжком» або будівництвом «фінансових пірамід» (§ 168–а) визнано «систему очікування виграшу, учасникам якої надається можливість отримати майнову винагороду за умови, що до цієї системи залучаються інші учасники на тих самих умовах», тобто отримання майнової вигоди цілком або частково залежить від поведінки кожного наступного учасника. Кримінально караними визнаються підготовка та організація цієї системи, вжиття заходів щодо збільшення кількості учасників, сприяння її діяльності в інший спосіб [12]. Відповідальність за фінансові злочини передбачена главами «Шахрайство і порушення довіреною особою своїх обов'язків», «Злочини у боргових відносинах» і «Лихварство та азартні ігри» КК Норвегії. Безпосередньо до фінансового шахрайства належать дії особи, яка знищує чи пошкоджує застрахований предмет або в інший спосіб інсценує страховий

випадок задля одержання страхової виплати, приховує інформацію або надає неправдиві відомості кредиторам у межах процедури банкрутства, шляхом укладання юридичної угоди використовує нудьгу, необережність, недостатню розсудливість чи залежність іншої особи з метою одержання збільшеної винагороди тощо.

Правоохоронні органи Угорщини виявили новий вид шахрайства, до якого вдаються організовані злочинні угруповання цієї країни. Такий злочин полягає в тому, що ці групи осіб купують підприємства, здебільшого ті, що перебувають на стадії банкрутства, для отримання державних позик і кредитів. Як правило, відповідні кошти не повертаються з огляду на повторне банкрутство підприємства.

Трактування шахрайства як виду злочинного зазіхання на власність наявне в КК Греції. Шахрайство тут розглядають як делікт, що означає переміщення власності. Способами кримінально-караного обману є такі: представлення завідомо неправдивих фактів як істинних; перекручування чи приховування істинних фактів, унаслідок чого інша особа змушена вчинити дії або бездіяльність, завдаючи собі або третій особі майнову шкоду [13]. Таким чином, грецьке законодавство не виокремлює шахрайську передачу права на власність (ідеться лише про переміщення майна).

Отже, у кримінальному законодавстві більшості країн ЄС виділяють такі різновиди фінансового шахрайства: страхове – обман, учинений задля одержання страхової суми; банківське – обман, спрямований на незаконне одержання банківських кредитів, інших позик чи преференцій майнового характеру; кримінальне банкрутство – обман, що передбачає створення ознак неплатоспроможності або неправомірні дії в разі ліквідації підприємства; податкове – обман держави та її органів, що полягає в незаконному зменшенні суми податків, які підлягають сплаті, або відшкодуванні ПДВ за експортними схемами; фондове – обманні дії на ринку цінних паперів та в біржовій торгівлі. Система злочинів у сфері господарської діяльності, що включає діяння проти фінансової системи, у країнах ЄС є більш складною, ніж у законодавстві України.

Відповідно до вимог національного законодавства країн – членів ЄС, орган нагляду за діяльністю пенсійних фондів може вимагати від управителя створення окремого підрозділу з управління ризиками. Головними завданнями таких підрозділів є постійний контроль за ризиками, притаманними інвестиційному портфелю пенсійного фонду, та сигналізування про виникнення загроз його інвестиційній діяльності.

Таким чином, у європейській практиці для здійснення фінансового нагляду розроблено ключові елементи оцінки наглядовими органами системи управління ризиками. Оцінюючи якість управління ризиками, наглядові органи мають пересвідчитися, що фінансова установа виконує такі вимоги: процедури управління ризиками і порядок надання звітів та інформації дають змогу охопити всі можливі ризики; ключові підходи, джерела інформації та процедури, які використовують для виявлення, оцінки, моніторингу й контролю ризиків, є адекватними, задокументованими та регулярно тестуються на надійність; у звітах послідовно відображено діяльність фінансової установи, що дає змогу здійснювати моніторинг ризиків відповідно до встановлених лімітів, цілей і завдань [14, с. 95].

Не менший інтерес становить аналіз законодавства та практики його застосування в США. Ця країна набагато раніше за інших зазнала негативного впливу фінансового шахрайства, а отже, набула певний досвід щодо протидії цьому явищу. Кримінальну відповідальність за злочини проти власності та у сфері господарської діяльності тут встановлено як на рівні федерації, так і в окремих штатах. Однак криміналізацію господарських злочинів здебільшого забезпечує федеральне законодавство, що пов'язано з потребами ефективного виконання Сполученими Штатами своїх зобов'язань стосовно забезпечення безпеки торгівлі, фінансової системи тощо.

«Економічними» («білокомірцевими») злочинами американська правова доктрина вважає, передусім, митні й податкові злочини, відмивання грошей, випадки обману в підприємницькій діяльності. На думку А. В. Савченка, слід віддати належне Сполученим Штатам, що досягли значних успіхів у впливі на злочинність у сфері економіки: кримінально-

правові стандарти щодо протидії відмиванню грошей та ухилянню від сплати податків у цій державі є одними з найкращих у світі, з огляду на що до вивчення американського досвіду звертається чимало науковців із різних країн [15].

Примірний КК США, розроблений Інститутом американського права як модельний закон для окремих штатів, містить описання шахрайських дій у розділах «Розкрадання та спільні з ним посягання», «Підроблення документів та обманні прийоми» [16]. Водночас поняття «розкрадання» є родовим і містить у собі такі злочини, як привласнення та розтрата майна, шахрайство, вимагання, шантаж, обманне звернення ввіреного майна на свою користь, придбання викраденого майна тощо.

Стаття 223.3 Примірного КК США виокремлює розкрадання шляхом обману, яке полягає в тому, що винний, навмисно вводячи в оману будь-кого, одержує майно, що належить іншій фізичній або юридичній особі. Змістовно обман полягає в такому: створення або посилення помилкової думки, зокрема помилкового уявлення про закон, цінність, наміри (цікаво, що висновок про наявність обману щодо намірів особи виконати обіцянку не може ґрунтуватися лише на факті подальшого невиконання цієї обіцянки); перешкоджання іншій особі отримати відомості, здатні вплинути на її думку про характер майбутньої угоди; використання помилкового переконання, що раніше було створено в іншій особі або підсилено особою, яка вчинила обман; неповідомлення про перебування майна в заставі, існування правової претензії на нього або іншу правову перешкоду щодо користування майном, яке передає винний [17].

Про обман як спосіб учинення злочину йдеться в ст. 223.7 (Розкрадання послуг), згідно з якою особа є винною в розкраданні, якщо вона шляхом обману, погроз або пред'явлення фальшивих знаків чи інших засобів, які звільняють від платежу за отриману вигоду, навмисно користується послугами, що можуть надаватися лише за плату. Відповідно, «послугами» вважають трудові витрати, транспортні перевезення, користування телефонним та іншим зв'язком тощо.

У Примірному КК США окремо не йдеться про зловживання довірою як спосіб учинення шахрайства. Проте до відповідного різновиду обманних дій можна віднести розкрадання, учинене шляхом ухилення від належного розпорядження набутими засобами та зловживання ввіреним майном, а також майном, що належить державі чи фінансовій установі.

Шахрайство (Fraud) у федеральному кримінальному законодавстві США – це розгалужена система витончених і складних за своєю формою діянь у вигляді схем, прийомів, методів, способів, угод і вчинків, що мають обманний (вигаданий, уявний, фіктивний) характер, посягають на різні об'єкти (власність, кредитну, банківську й податкову сфери, відносини у сфері підприємницької діяльності та охорони здоров'я тощо). Незаконні операції з використанням електронно-обчислювальної техніки утворюють так звані «комп'ютерні» злочини, у яких комп'ютер застосовується як засіб чи знаряддя шахрайського заволодіння чужим майном [18, с. 18].

Значна кількість інших норм про відповідальність за шахрайські дії міститься в різних главах розділу 18 Зведення законів США. Виявом шахрайства американський законодавець вважає привласнення майна. За своєю сутністю привласнення – це обманне обернення на власну користь майна іншої особи, яка вже законно володіє ним. Понятійну конструкцію «на власну користь» не слід тлумачити буквально, оскільки привласнене майно може бути використане й в інтересах третіх осіб – як фізичних, так і юридичних. Водночас в одному з рішень Федерального Суду США наявне чітке тлумачення словосполучення «для власного використання». Суб'єктами привласнення, згідно з федеральним законодавством США, здебільшого є службові особи чи особи, які мають доступ до чужого майна на законних підставах. Звісно, відповідні спеціальні суб'єкти підлягають більш суворому покаранню, ніж, скажімо, «сторонні» громадяни (якщо привласнення чи розтрату вчиняє, наприклад, працівник банку чи страхової установи – такі дії караються штрафом до 1 млн дол. США та/або позбавленням волі строком до 30 років).

Різновидом шахрайського посягання на власність є одержання майна під хибним приводом. Хибним вважають умисне подання фактів щодо минулих подій чи сьогодення (але не майбутнього), які впливають на помилкове сприйняття чи неправильне розуміння потерпілим ситуації щодо стану речей і предметів. Такі дії можуть бути вчинені усно, письмово чи за допомогою обманної поведінки. Ця форма викрадення позначається різними поняттями, проте її сутність полягає в тому, що особа з наміром обманути потерпілого набуває права на чуже майно шляхом свідомого хибного подання матеріальних фактів [19, с. 152].

Отже, фінансове шахрайство, згідно із законодавством США, може бути таких видів: шахрайський обман (зловживання довірою) – навмисне перекручення фактів або використання іншої схеми чи прийому, що вводить в оману, щоб отримати кошти, майно чи інші речі, які мають певну вартість; шахрайство з кредитними картками (з використанням банкоматів) – незаконне використання платіжної картки чи банкомата з шахрайською метою; «крадіжка особи» – видавання себе за іншого, виконання ролі вигаданої особи або незаконне привласнення посади для того, щоб увести в оману інших і таким чином отримати особисту користь чи перевагу або змусити іншу особу зазнати певних витрат; шахрайство у сфері банкрутства, тобто шахрайство, учинене фізичними чи юридичними особами (корпораціями), які приховують активи, роблять неправдиві заяви, вводять в оману кредиторів, здійснюють незаконний тиск на подання петицій щодо банкрутства; шахрайство у сфері страхування – шахрайські дії, учинені претендентами на страхування, власниками полісів, позивачами третьої особи чи фахівцями, які надають клієнтам послуги зі страхування; комп'ютерне шахрайство – протиправне використання комп'ютера або інших електронних засобів комунікації, його саботаж чи маніпулятивні дії з його файлами, використання підроблених кредитних карток у мережі Інтернет; шахрайство проти урядових установ – це шахрайство, учинене у зв'язку з укладанням контрактів з урядом США та створенням федеральних програм, зокрема обман у сфері будівництва житла,

у межах реалізації оборонних, сільськогосподарських, освітніх і корпоративних програм (безпосередньо пов'язане з корупцією та службовими злочинами, наприклад хабарництвом); шахрайство у сфері обігу цінних паперів, що передбачає їх викрадення шляхом маніпуляцій на ринку, зокрема шляхом використання електронних мереж і систем; ухиляння від сплати податків, тобто шахрайство, учинене шляхом надання неправдивих податкових звітів або їх ненадання взагалі.

Порівнявши вітчизняний досвід із зарубіжним, можна констатувати спільну для всіх країн із ринковою економікою фігуру підприємця, який свідомо вдається до ризикованих і сумнівних справ, розраховувати на випадковий успіх. Вони уособлюють собою радикальне крило підприємців, де чітко простежується дух авантюризму.

Таким чином, новітні економічні реалії та виклики часу вимагають принципово нових підходів до забезпечення, з одного боку, належного правового захисту громадян України від нових видів фінансового шахрайства, а з іншого – створення адекватних правових засад для здійснення підприємницької діяльності. Формування сучасної стратегії протидії фінансовим злочинам має ґрунтуватися на результатах наукового осмислення, поглибленого дослідження кількісних та якісних характеристик окремих технологій злочинної діяльності, вивчення їх зв'язків з економічним середовищем, урахування досвіду інших країн та визнаних міжнародних стандартів. Нині актуальним є розроблення цільових загальнодержавних і спеціальних профілактичних заходів, що в комплексі дадуть змогу запобігти можливим багатомільйонним утратам громадян, суб'єктів господарювання та держави.

Глобалізація злочинності вимагає об'єднання країн і постійного розвитку міжнародної співпраці в галузі протидії таким її виявам, що мають транснаціональний характер. Значну увагу й усіляке сприяння державам у сфері інвестиційної діяльності надають ЄС та Рада Європи. Рекомендації цих організацій є головними орієнтирами щодо розроблення країнами-учасницями відповідних внутрішніх стратегій, зокрема щодо спрямування кримінально-правової політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власюк А. Коли Україна матиме власне «обличчя»? / А. Власюк // Експрес. – 1997. – 24 трав.–1 черв.
2. Левандовський В. Європа чи Євразія / В. Левандовський // Політологія посткомунізму: політичний аналіз посткомуністичного суспільства. – Київ : Політ. думка, 1995. – С. 270–274.
3. Волуйко О. М. Некоторые организационные аспекты кадрового обеспечения деятельности органов муниципальной полиции зарубежных странах: опыт Великобритании / О. М. Волуйко // Право и политика : науч.-метод. журн. – Бишкек (Кыргызская Республика) : Алтын Тамга, 2014. – № 4. – С. 149–454.
4. Красіков О. М. Особливості підготовки працівників ОВС на сучасному етапі / О. М. Красіков // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 4 (89). – Ч. 1. – С. 212–217.
5. Остапенко В. М. Фінансово-правові засади режиму іноземного інвестування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В. М. Остапенко. – Дніпропетровськ, 2015. – 20 с.
6. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>. – Назва з екрана.
7. Качка Т. Боротьба з відмиванням грошей: комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України асquis Європейського Союзу у сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом / Т. Качка. – Київ, 2004. – С. 220–226.
8. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / [науч. ред. Д. А. Шестаков]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 524 с.
9. Уголовный кодекс Голландии / [науч. ред. Б. В. Волженкин]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 510 с.

10. The American Heritage Dictionary of the English Language: Fourth Edition. – 2000 // Copyright © 2000 by Houghton Mifflin Company.

11. Крылова Н. Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции / Н. Е. Крылова. – М. : Спарк, 1996. – 123 с.

12. Уголовный кодекс Австрии / [науч. ред. С. В. Милуков]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 352 с.

13. Дудоров О. Законодавство Греції про податки та відповідальність за податкові правопорушення / О. Дудоров // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 3. – С. 81–84; № 4. – С. 77–82.

14. Черней В. В. Теоретичні та практичні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Черней Володимир Васильович. – Київ, 2014. – 523 с.

15. Савченко А. В. Злочини у сфері господарської діяльності за кримінальним законодавством України та США: порівняльний аналіз / А. В. Савченко // Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених : дод. до журн. «Міліція України». – 2005. – № 40. – С. 16–20.

16. Примерный уголовный кодекс США. Офиц. проект ин-та америк. права / пер. с англ. А. С. Никифорова ; под ред. Б. С. Никифорова. – М., 1989. – 304 с.

17. Доклад Комитета по законодательству Сената США и Комитета Палаты представителей США Государственного департамента в соответствии с разделами 116(е) и 502(в). – Россия, Вашингтон, 1998. – С. 42–43.

18. Дементьева Е. Е. Экономическая преступность и борьба с ней в странах с развитой рыночной экономикой (на материалах США и Германии) / Е. Е. Дементьева // Актуальные вопросы борьбы с преступностью в России и за рубежом. – М., 1992. – С. 18–22.

19. Уголовное право зарубежных государств. Особенная часть : учеб. пособие / [под ред. И. Д. Козочкина]. – М. : Ин-т междунар. права и экономики, 2004. – 300 с.

Проскурняк И. Г. – соискатель научной лаборатории по проблемам досудебного расследования Национальной академии внутренних дел

Предотвращение мошенничества в сфере инвестиционной деятельности: зарубежный опыт

Проанализирован накопленный опыт зарубежных стран по предотвращению мошенничества в сфере инвестиционной деятельности. В контексте интеграции экономических отношений Украины в мировое хозяйство раскрыты особенности предотвращения мошенничества в странах Европы и США.

Ключевые слова: мошенничество; инвестиционная деятельность; предотвращение; зарубежный опыт.

Ihor Proskurniak – Researcher of the Scientific Laboratory on the Problems of Pre-trial Investigation of the National Academy of Internal Affairs

Preventing Fraud in the Field of Investment: Foreign Experience

The transformation processes in Ukraine, forming the basis for sustained economic growth, failed to provide a decent level of citizens' welfare. The need to improve the policy concerning conditions for the population on deepening integration into the world economy requires building a new economy based on modern socio-economic tools and technologies. Economic development in terms of social market economy is the result of a combination of the determining factors – private entrepreneurship and free market competition between economic operators. To provide impetus for its development is one of the essential prerequisites for economic growth.

The development of any state is linked to the dynamics of investment processes, structural and qualitative upgrading of production and creation of market infrastructure. The more intense the investment is made, the faster the reproductive process of social

production is. Therefore, any research related to the essence and main concepts of the investment process, the problem of sources of investment, the choice of forms and methods of its administration is certainly relevant.

One of the types of unlawful attacks ownership is fraud in investment activity. The significant spread of the number of reported crimes in this area in recent years requires urgent intervention by the state.

This article analyzes the experience of foreign countries for the prevention of fraud in the field of investment activity. Taking into account that the economic relations in Ukraine are significantly more integrated into the world economy, the characteristics of fraud prevention in the European countries (Estonia, Spain, the Netherlands, Germany, Poland, France, Sweden) and the United States are analyzed.

Keywords: fraud; investment activity; prevention; foreign experience.